

# **Sustainable Development under the Historical Development Process**

**Oğuz Yıldırım<sup>1</sup> and Fatme İsmail Nuri<sup>2</sup>**

## **Abstract**

The first and Second World Wars eroded the countries and economies and caused great destruction. The world economies, which set development as a target in line with the aim of revitalizing the economies and the positive development of the society's living conditions, have long ignored the limited resources and environmental problems. However, the consequences of this have come to threaten the lives of humanity and have shown that development is not sufficient on its own. For this reason, new ways to eliminate this threat on a global scale have been started to be sought and the path to change in the strategies determined. Sustainable development is a new concept that emerged in the 1970s and reveals a form of understanding that economic development can also be environmentally oriented. The aim of this work is to clarify the concept of sustainable development, to follow the historical development of the concept of sustainable development, it will draw attention to the preliminary design attributed to this clutch that was born in the past.

**Key Words:** Development, Sustainable development, Macroeconomics.

**JEL:** O1, Q01, E00.

## **Tarihsel Gelişim Süreci Çerçevesinde Sürdürülebilir Kalkınma**

### **Özet**

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ülkeleri ve ekonomilerini yıpratmış ve büyük tahribatlara yol açmıştır. Bu savaşların ardından meydana gelen olumsuz etkilerin giderilmesi ekonomilerin yeniden canlanması ve toplumun yaşam koşullarının olumlu yönde gelişmesi amacı doğrultusunda kalkınmayı hedef olarak belirleyen dünya ekonomileri uzun bir süre kaynakların sınırlı oluşunu ve çevre sorunlarını gözardı etmişlerdir. Ancak bunun sonuçları insanlığın yaşamını tehdit edecek boyutlara gelmiş ve kalkınmanın kendi başına yeterli olmadığını gözler önüne sermiştir. Bu nedenle küresel çaptaki bu tehdidi bertaraf edebilecek yeni yollar aranmaya ve belirlenen stratejilerde değişiklik yoluna gidilmeye başlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1970'li yıllarda ortaya çıkan ve ekonomik kalkınmanın aynı zamanda çevre odaklı da olabileceği yönünde bir anlayış biçimini ortaya koyan yeni bir kavramdır. Bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir kalkınma kavramına açıklık getirmek, sürdürülebilir kalkınma kavramının tarihsel gelişimini takip ederek, uluslararası boyutta yakın geçmişte doğmuş olan bu kavrama atfedilen öneme dikkat çekmek olacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Kalkınma, Sürdürülebilir kalkınma, Makroekonomi.

**JEL Kodları:** O1, Q01, E00.

---

<sup>1</sup> **Corresponding Author** oguz.yildirim@alanya.edu.tr

<sup>2</sup> Akdeniz Üniversitesi, SBE İktisat ABD Doktora Öğrencisi, Antalya, Türkiye. fatme.nuri@gmail.com

## 1.Giriş

1970’li yıllarda yoğunlaşan çözüm arayışları sonucunda gündeme gelen sürdürülebilir kalkınma genellikle çevresel bir sorumluluk olarak değerlendirilse de günümüzde her platformda tartışılan, ekonomik, ekolojik ve sosyal sorumlulukları içeren, bütüncül bir yaklaşım ile birbirini tamamlayan bu farklı boyutlar arasında denge kuran, bu sebeple çok yönlü değerlendirilmesi gereken ve derin bir kavramdır. Birbirini tamamlayan bu üç farklı boyut arasındaki ilişkilerin kurulması ve dengenin sağlanması da ancak bütünsel bir yaklaşım ile mümkündür.

## 2.Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Dünya gündemine 1970’li yıllardan itibaren gelmiş olan sürdürülebilir kalkınma kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle sürdürülebilirlik ve kalkınma kavramlarına açıklık getirilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanması için birçok araştırmada yer verilen tanım ve açıklamalardan yola çıkılarak bir değerlendirme yapılmıştır.

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarına gelinmesi ile verimlilik ve kar artışlarında düşüş yaşanmaya başladığı fark edilmiş ve bu durum temelinde yetersiz sermaye birikimi olan ve uzun süren bir krize sebep olmuştur. Aşılması için atılan adımlar sermayenin küreselleşmesini sağlamış ve bir sonraki neslin kaynaklarının krizi aşma yolunda erkenden kullanılması ile sonuçlanmıştır (Seydioğulları, 2013: 19-21).

Bir sonraki neslin kaynaklarının önceden tüketilmesi onun içinde yaşayacağı yaşam şartlarını etkilemekle kalmaz ve günümüzde de bu tehlike ile karşı karşıya kalınmaktadır. Dünyada hakim olan tüketim anlayışı ve kar maksimizasyonunun temel hedef oluşu günümüzde az gelişmiş ve gelişmemiş olan ülkeler için tehlike teşkil etmektedir (Sarıkaya ve Kara, 2007: 232). Karşı karşıya kalınan bu tehlikeler neticesinde kalkınmanın sürdürülebilir olması gerektiği gündeme taşınmıştır.

Minibaş’a (2002) göre küreselleşen sermaye ucuz üretim girdileri ile ucuz işgücünün bir araya getirilmesini sağlamış ve sermaye merkezli bir üretim şekli oluşmuştur. Bu sebepten dolayı sürdürülebilir kalkınma olgusunun amacı farklı bir yöne doğru gitmiş ve kar elde etmek için bir araç görevi görmeye başlamıştır, bu da mevcut kaynakların tükenmesi ile birlikte sürdürülebilir kalkınmanın da biteceği anlamına gelmektedir. Bu durumun değerlendirilebilmesi ve doğruluğunun sorgulanabilmesi için sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımlanması gerekmektedir. Bu gereksinime yanıt vermek için ilk olarak uluslararası kurum ve kuruluşlar harekete geçmiştir ve 1987 yılında bu yeni kavramın ilk tanımı yapılmıştır.

Bruthland Raporu olarak ta bilinen Ortak Geleceğimiz adlı raporda sürdürülebilir kalkınmanın ilk ve en yaygın kullanılan tanımı yapılmıştır. Bu raporda sürdürülebilir kalkınma ile ilgili; “gelecekteki ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeksizin günümüzdeki ihtiyaç ve isteklerini karşılamayı amaçlamaktadır” denilmiştir (WCED, 1987).

Yapılan bu tanımda yer alan önemli ve kavramın klasik kalkınma ile arasında bulunan farkı ortaya koyan nokta ihtiyaçların karşılanması ile yetinmeyip bunun gelecekte doğurabileceği olumsuzluklara karşı erkenden tedbir alınarak gerçekleştirilmesi anlayışıdır. Geçmişten alınan derslerin geleceği koruma konusunda yardımcı olması için önemli bir adım niteliğinde olan bu yeni anlayış biçimi etki-tepki sıralamasında değişikliğe gidilmesi ve potansiyel olarak doğabilecek olumsuz etkilere karşı önceden tepki verilmesi suretiyle birçok sorunun daha doğmadan ya da ciddi boyutlara ulaşmadan bertaraf edilmesini sağlayacak bir anlayış biçimidir. Gelecek nesillerin yaşam koşullarının dikkate alınmasını içeren bir diğer tanım da Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından yapılmıştır.

OECD (2001: 11) tarafından oluşturulan tanıma göre; “sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeksizin, insan refahını en üst düzeye çıkarmak için toplumun ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerini birleştirmek” anlamına gelmektedir.

Bruthland Raporu’nda yapılan tanım ile ortak noktaları bulunan bu tanımda farklı olarak göze çarpan sürdürülebilir kalkınmanın üç temel boyutu olan ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlara tanım içerisinde yer verilmiş olmasıdır. Bu şekilde kavramın kapsamı ile ilgili de bilgi verilmiştir.

Yapılan bir tanımda sürdürülebilir kalkınmanın “doğaya zarar vermeden büyümek, gelecek nesilleri de düşünerek büyümek” anlamına geldiği söylenmiştir. Bu tanımları yapan Akgül tarafından çevreye karşı duyarlı hareket etmenin ve bu şekilde sağlanan bir büyümenin bir maliyet olduğu ve bu maliyetin bizden sonraki nesle miras bırakılmasının yanlış olduğu savunulmuştur. Bunun yanı sıra sürdürülebilir kalkınma politikalarının en az eğitim ve savunma politikaları kadar sahiplenilmesi ve milli bir politika olarak değerlendirilmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir (Akgül, 2015: 8).

Bir diğer anlayışa göre sürdürülebilir kalkınma bir toplumsal hareket olarak değerlendirilebilir ve bu bağlamda; “ortak bir ideolojiye sahip, belirli hedeflere ulaşmak için birlikte çalışan bir grup insan” olarak değerlendirilebilir (Kates vd., 2005: 18-20).

Bruthland Raporu’na göre mevcut ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri, gelişmekte olan ve gelişmiş olan tüm ülkelerde sürdürülebilirlik açısından tanımlanmalıdır. Bu açıdan bakılarak tanımlanan bir kalkınma, ekonominin ve toplumun aşamalı olarak dönüşmesini gerektirir. Gelişimin ana hedefi insanların ihtiyaç ve isteklerini tatmin etmektir, ancak yoksulluğun ve eşitsizliğin endemik olduğu bir dünyada bunu sağlamak mümkün değildir, çünkü bu durum her an ekolojik ve diğer türden krizlerin oluşması konusunda risk taşımaktadır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışı ekosistemin bütünlüğünü sürdürülebilirlik için doğal kaynaklara verilen tahribatın en aza indirilmesini gerektirir ve bu bağlamda belirlenmiş olan çevre ve kalkınma politikaları çerçevesinde belirlenmiş olan bazı temel hedefler içermektedir. Bunları şöyle sıralamak mümkündür (WCED, 1987):

- Büyümeyi canlandırmak;
- Büyümenin kalitesinin değiştirilmesi;
- İş, gıda, enerji, su ve sanitasyon için temel ihtiyaçları karşılamak;
- Sürdürülebilir bir nüfus seviyesinin sağlanması;
- Kaynak tabanını korumak ve güçlendirmek: teknolojiyi yeniden yönlendirme ve risk yönetimi;
- Karar vermede çevre ve ekonomiyi birleştirme.

Sürdürülebilir kalkınma anlayışı çerçevesinde oluşturulan temel hedefler büyümenin geliştirilmesini ve değiştirilmesini, nüfus ile ilgili sorunların çözümlenmesini, kaynaklar ile ilgili gerekli tedbirlerin alınmasını ve karar aşamasında ekonomi ve çevrenin bir arada değerlendirilmesini amaç edinmişlerdir.

Bu hedeflere ulaşmanın yolunun ise değişimden geçtiği kabul edilmektedir ve bunu destekleyen bir tanım Özmehmet tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre “sürdürülebilir kalkınma, bugün ve gelecekteki yaşam standartlarının yükseltilmesi amacıyla değişime gidış” anlamına gelmektedir (Özmehmet, 2010: 11). Bu tanımda olduğu gibi hedeflere dayalı oluşturulmuş olan tanımlar dışında sürdürülebilir kalkınmanın tanımlanmasına yönelik diğer bir yol olarak bu kavram ile bağdaştırılan ve kavramı temsil eden değerler kabul edilmektedir.

Genel anlamda değerler nesnelere, nitelikler veya davranışlar ile ilgili inançların ifade edilme şekli olarak kabul edilmektedir. İstenilen veya kaçınılması gerektiğine inanılan durumları ifade eden değerler belli hedeflere yönlendirme ve değerlendirme standartlarını belirlemektedir. Sürdürülebilir kalkınma alanında uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenmiş olan hedefler ve göstergeler de bu alanda benimsenmiş olan değerlerin ifadeleridir. Ancak sürdürülebilir kalkınmanın tanımlanmasında en önemli rol değerlerden ziyade uygulamadır. Uygulama, konseptin tanımlanması, bu doğrultuda hedeflerin belirlenmesi, ölçüm yapmayı sağlayan göstergelerin oluşturulması ve buna benzer değerleri savunmaya yönelik birçok faaliyeti ifade etmektedir (Robert vd., 2005: 16-17).

Kalkınmanın sürdürülebilir kılınması ekonomiyi, çevre korumayı, teknolojiyi, insanları, yaşadıkları ve çalıştıkları toplulukları, sosyal istekleri, hükümet stratejilerini, prosedürlerini ve politikalarını içeren zorlu ve karmaşık bir girişimdir (Rosen, 2012: 155).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda var olan sorunlar ile mücadele etmek amacı ile oluşturulmuş olan “Gündem 21” eylem programında sürdürülebilir kalkınmanın toplumun her kesiminde gerçekleştirilmesi gerektiği ve hükümetlerin sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde hareket etmesinin faydalı olacağı belirtilmiştir. Sürdürülebilirlik için topluma dayalı yaklaşımın sağlanması için uygulanabilecek politikalar raporda şöyle sıralanmıştır (United Nations, 1992):

- Karar verme sürecine tam katılım ile kadınları güçlendirmek;
- Kültürel bütünlüğe ve yerli halkların ve onların topluluklarının haklarına saygı duymak;
- Topluluklar arasında deneyim ve bilginin paylaşılmasına imkan tanıyan mekanizmaları teşvik etmek veya oluşturmak;
- Topluluklara, üretken kapasitelerini artırmak için yerel doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimine ve korunmasına büyük bir katılım önermek;
- Kapasite geliştirme ve sürdürülebilir kalkınma için topluluk temelli öğrenim merkezleri ağı kurmak.

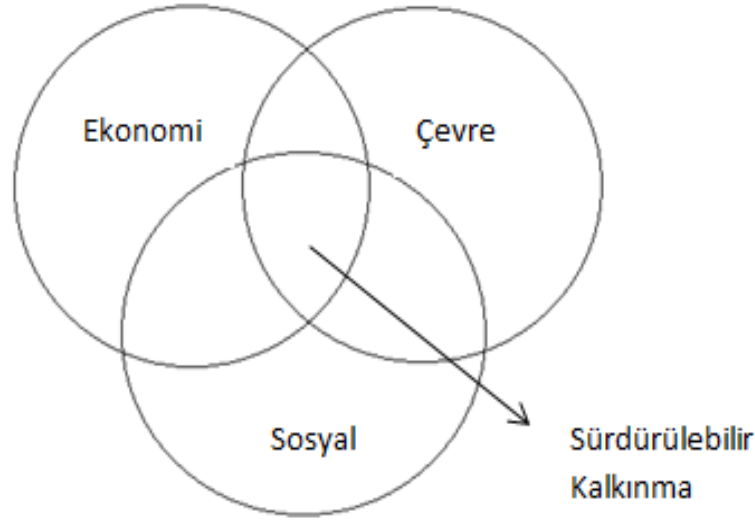
“Gündem 21’de” değinildiği üzere kalkınmanın, gerçekleşen büyümenin ekosistemin değişken üretim potansiyeline uyumlu olması halinde, sürdürülebilir olduğundan söz edilebilir ve bu çerçevede bir gelişimin sağlanması ancak toplumun her kesiminin ortak çabaları ile kavramın farklı boyutları ele alınarak sağlanabilir (United Nations, 1992).

Toplumun ortaklaşa çaba göstermesi için bireyleri bilgilendirmekle birlikte aynı zamanda bilinçlendirmenin, kalkınmanın sürdürülebilir kılınması için birer anahtar niteliği taşıdıkları “Gündem 21” eylem programında görülmektedir, ancak bu temel olgular ile birlikte eğitimin de bu alanda büyük önem arz ettiği kabul edilmektedir. Toplumun sarf ettiği çabaların neticesinde meydana gelen değişimin görülebilmesinin yolu eğitimden geçmektedir (Aksoy, 2015: 61).

Kalkınmanın hangi şartlarda sürdürülebilir olarak kabul edilebileceğine dikkat çekmekte olan “Gündem 21” belgesinde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için atılması gereken adımlara yer verilmiştir. Bunlar arasında dikkat çeken en önemli nokta ise bu kavramın teoride kalmasını engellemek ve gerçekte uygulanabilirliğini sağlamak için üst düzey mercilerin çabalarının yanı sıra toplumun da aktif çaba göstermesi gereksinimi yer almaktadır. Toplumun bu sürece dahil edilmesinin yolunun ise kavramın farklı boyutlarının doğru algılanması ve idrak edilmesinden geçtiği kabul edilmektedir ve bu sebepten dolayı bu farklı boyutlar detaylı olarak incelenmektedir.

Sürdürülebilir bir kalkınma yolunda ele alınması ve aralarında bulunan dengenin sağlanması gereken üç temel boyut bulunmaktadır. Bunlar ekonomik sosyal ve çevresel

boyutlar olarak kabul edilmektedir. Aralarında karşılıklı bir bağ bulunan bu üç boyutu ayrı ayrı ele almak mümkün değildir, ancak birbirileri üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak yapılacak bir değerlendirme sürdürülebilir bir kalkınma için faydalı olacaktır (Seydioğulları, 2013: 19-21).



**Şekil 1.1.** Sürdürülebilir Kalkınmanın Üç Boyutu

**Kaynak:** Evren, 2016: 11

Birbiri ile karşılıklı ilişkiler içerisinde olan bu üç boyut sürdürülebilirliğe farklı açılardan bakılmasına olanak tanımaktadır. Ekonomik boyut kaynak tahsisi ile ilgilidir ve sürdürülebilirliğin ekonomik açıdan gerçekleşebilmesi için borçların doğru yönetilmesi, üretimin devamlılığı ve sektörde meydana gelen denge bozulmalarından korunmak gerekmektedir (Tıraş, 2012: 61).

Uzun süre boyunca büyümenin sadece ekonomik açıdan ele alınması sonucunda meydana gelen olumsuz etkiler sebebi ile sadece ekonomik açıdan yapılan bir değerlendirmenin yetersiz kaldığı tecrübe edilmiş ve çevre açısından da ele alınması gerektiği kabul edilmiştir.

Yenilenebilir kaynakların tüketildiği ve doğal çevrenin korunduğu bir sistem çevresel olarak sürdürülebilir bir sistem olarak kabul edilmektedir ve ekonomik başarıya ulaşılabilmesi için önem taşımaktadır, çünkü ancak çevreye gösterilecek duyarlı tutum ekonomileri kaynakların ve ekosistemlerin doğurduğu krizlerden koruma yeteneğine sahiptir. Bir diğer önem arz eden konu ise kalkınmanın sosyal boyutudur. Çevreyi gözetken, ekonomik bir kalkınma ancak kaynaklara erişim ve fayda dağılımı konusunda eşitlik, farklı kültürlerle gösterilecek saygı, sağlık ve eğitim haklarından yararlanma ve buna benzer toplumsal gelişimi sağlayan faktörler ile birleştiği zaman sürdürülebilir olarak adlandırılır (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 309-310).

Sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu arasındaki ilişkileri inceleyen Gürlük'e (2010: 87-88) göre çevre konusunda sürdürülebilir bir anlayışın temelinde yoksulluk, istihdam ve gelir dağılımı gibi konularda birbiri ile bağlantılı olan diğer iki boyut bulunmaktadır. Bunları dikkate alarak hareket edilmesi ve gelecek nesillere günümüzde sahip olduğumuz doğal kaynaklar kadar kaynak sağlanabilmesi son derece önemlidir. Bu sebepten dolayı uzun vadeli

düşünülerek hareket edilmesi ve doğaya salt ekonomik amaçlar ile zarar verilmesinin önüne geçilmesi sürdürülebilir kalkınmanın meydana getirdiği bir zorunluluktur.

Bu düşüncelerden yola çıkılarak oluşturulan tanıma göre sürdürülebilir kalkınma; “insanoğlunun birim aileden geniş toplumlara kadar refah düzeyinin arttırılabilmesi için gerekli kalkınma çabalarını, ekonomik sosyal ve çevresel boyutlarıyla dikkate alıp, gerekli kalkınma stratejilerini takip etmek” anlamına gelmektedir (Gürlük, 2010: 88).

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekte sağlanabilmesi için toplumun katılımının etkin olması, ekonomik sistemin üretimi sürdürülebilir biçimde gerçekleştirebilmesi, sosyal sistemin farklılıklardan doğan sorunlara kendi başına çözüm sunabilmesi, çevreyi koruyan üretim modelinin, yeniliklere açık teknoloji sisteminin ve meydana gelen hataları giderebilen yönetim modelinin oluşturulması gerekmektedir (Alagöz, 2007: 11).

Sürdürülebilirlik ve kalkınma kavramlarının birlikte kullanılmasının sonucu olarak meydana gelmiş olan sürdürülebilir kalkınma kavramının anlam ve kapsamı günümüzde de birçok mecrada tartışılmaya devam etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili genel olarak kabul görmüş olan noktalar arasında gelecek nesillerin refah düzeyinin, doğal kaynakların ve çevrenin korunması, mevcut üç boyutun birbiri ile olan karşılıklı bağları ve kalkınmanın sürdürülebilir kılınması için toplumun katılımının gerekliliği yer almaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın gündeme gelmesinden itibaren günümüze kadar geçen zamanda yaşanan gelişmelerin ve bahsedilen noktaların ön plana çıkma sürecinin daha detaylı incelenmesi için kavramın tarihsel gelişiminin incelenmesi gerekmektedir.

### 3.Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

Ondokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın başlarında dünyaya imparatorluk ve sömürge ilişkileri hakim olmuştur ve sömürge konumunda bulunan ülkeler imparatorluk güçlerinin hammadde ihtiyacını karşılamak ile yükümlü olmuşlardır. Gelişmiş bölgelerde ilerleme ve modernizasyon temel hedefler olarak belirlenmiş, eşitlik ve sosyal adalet konuları ise geri planda kalmıştır. Büyük Depresyon sırasında Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi gelişmiş bölgelerde bile yürütülen politikaların insanların çoğunluğunun ihtiyaçlarını gözardı ettiği gözlemlenmiştir. Bu durum İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyük ölçüde değişmeye başlamıştır. Ekonomik kalkınma politikalarının ana hedefi yaşam standartlarını yükseltmek ve genişleyen nüfusa daha fazla mal ve hizmet sağlamak olmuştur. Savaş sonrası kurulan Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlar da bu amaç doğrultusunda kurulmuştur (Harris, 2000: 1-3).

İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde tüm çabalar çöken ekonomileri yeniden canlandırmaya ve kalkınma yolları aramaya yönlendirilmiştir. İşsizlik ve enflasyonun kontrol altına alınması ve kalkınmanın sağlanması temel hedefler olarak görülmekte ve hedefler doğrultusunda belirlenen strateji ve politikaların da odak noktası üretimi artırmak yönündedir. Yeniden çevre faktörü gözardı edilmiştir. Kalkınma yolunda tüketilen kıt kaynaklar ve çevreye verilen zarar ödenmesi gereken bir bedel olarak görülmekte ve ancak ekonomilerin canlanması sonucunda meydana gelen olumsuz etkiler için tedbir alınması planlanmaktadır. Belirlenen bu kısa vadeli hedefler çok geçmeden olumsuz sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Planlandığı gibi sanayileşme artmış, üretim hızlanmış ve refah seviyesi artmaya başlamıştır, ancak her geçen gün daha fazla hammaddeye ihtiyaç duyulmaktadır, bu da kıt kaynakların tüketimini hızlandırmış ve çevreye ciddi zararlar vermeye başlamıştır. Bu acımasız politika 1960'lı yıllara kadar sürdürülmüştür, ancak kalkınmanın sağlanması ile artık çevreye verilen tahribat ta gözardı edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır (Tıraş, 2012: 61-62).

Kalkınma ile birlikte birçok çevre sorununa yol açan ve uzun vadede ülkelerin aleyhine olan bu politikalar yerini sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal, çevresel

ve insani faktörleri de ele alan bir anlayışa bırakma yoluna girmiştir. Nüfusun hızlı bir şekilde artış göstermesi ve gün geçtikçe daha fazla doğal kaynağa ihtiyaç duyulması bu konudaki endişeleri tetikleyerek mevcut uygulamaların olumsuz yönlerinin daha net anlaşılmasını sağlamış ve küresel çapta tedbirler alınmasının zorunluluğunu ortaya koymuştur. Bu zorunluluk 1970’li yıllarda yaşanan bu değişikliklerin “Sürdürülebilir Kalkınma” adı altında toplanıp yeni bir kalkınma anlayışının doğmasını sağlamıştır (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 306-307).

Yine bu yıllarda kalkınmanın faydalarının bunlara en çok ihtiyaç duyan kesime yönlendirilmesi gereksinimi savunulmuştur ve bu durum Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın İnsani Gelişmişlik Endeksinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Harris,2000:1-3).

1972 yılında yayınlanan “Büyümenin Sınırları” raporunda ise ekonomi ve çevrenin karşılıklı bağımlılığı incelenmiş ve böylelikle çevre boyutu gündeme taşınmıştır (Tıraş, 2012: 62).

### **3.1.Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı, 1972**

Sürdürülebilir kalkınma kavramının meydana gelmesi ve gelişimi ile ilgili bir sonraki adım 1972 yılında Stockholm kentinde düzenlenen ve sürdürülebilirlik kavramının ilk kez yer verildiği “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı” ile atılmıştır.

Konferans bitiminde Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) geliştirilmiş ve bu sayede katılan 113 ülkenin çevre politikası etkilenmiştir. Ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre farklı sorunlarla karşı karşıya olduğuna değinilmiş ve gelişmiş ülkelerin çevre konusunda daha duyarlı hareket etmesi gerektiği ve ekonomik kalkınmayı çevreye duyarlı bir şekilde gerçekleştirmesi gereken ülkeler için ilkeler geliştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda bu ilkelerin sadece teoride kaldığı ve hayata geçirilmesinde sıkıntılar yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu durum ülkeler arasındaki sosyal ve ekonomik farkların yok olmasını sağlamaktan ziyade büyümesine sebep olmuştur (Özmehmet, 2010: 6).

Stockholm Konferansı’nda sürdürülebilir kalkınma kavramına ilk kez yer verilmesi dışında gerçekleşen bir diğer önemli olay da 5 Haziran tarihinin her yıl “Dünya Çevre Günü” olarak kutlanmasının ilan edilmiş olmasıdır. Çevreye adanan bu gün ile sürdürülebilir kalkınma için çevrenin taşıdığı öneme dikkat çekilmesi sağlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın çevrenin korunması ile sağlanabileceği kabul edilmiştir (Özcan, 2015: 68).

### **3.2.Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat I), 1976**

Stocholm’de gerçekleştirilen konferansın ardından 1976 yılında Kanada’nın Vancouver kentinde gelişmekte olan ülkelerin kentleşme ve konut sorunlarının ve muhtemel çözümlerin ele alındığı “Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı- Habitat I” gerçekleştirilmiştir (Tıraş, 2012: 63).

Konferanstan sonra yayınlanan Vancouver Beyannamesi’nde insan yerleşimleri ile ilgili temel ilkeler yer almaktadır. Bu ilkelere göre insan yerleşim politikasının en önemli hedefi insanların yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir. Hiçbir şekilde ayrımcılık yapmadan, sosyal adaleti gözeterek insanların temel ihtiyaçlarının ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve iyileştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Önceliğin bu bakımdan en dezavantajlı konumda olan kişilere tanınması gerektiği ve ekonomik kalkınmanın bir amaç değil, aksine sadece insanlara ve toplumlara yararlı olacak şekilde, yaşam kalitesini artırma yolunda kullanılacak bir araç olduğu öne sürülmüştür. İnsan onurunun ve özgürlüğünün temel haklar

olarak benimsenmesi ve sömürgecilik ve ayrımcılık gibi uygulamalara karşı mücadele edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Topraklarda gerçekleştirilen yerleşimlerin zorla olmasının uluslararası toplum tarafından kınandığı belirtilmektedir (United Nations, 1976: 4-6).

Beyannameye göre bireylerin yerleşim yerini seçme ve serbest dolaşım hakkı, devletlerin ise ekonomik, sosyal, politik ve kültürel sistemini seçme hakkı mevcuttur, ancak devletler bu seçimi halkın iradesini gözardı etmeden yapmak durumundadırlar. Devletlerin doğal kaynaklar ve zenginlikler, kültürel miras ve araziler üzerinde egemenlik hakkına sahip oldukları ve ekonomik faaliyetlerin ve kaynakların planlanması ve geliştirilmesi, kültürel mirasın korunması gibi yükümlülüklerinin bulunduğu belirtilmektedir. Beyannameye bulunan diğer ilkelerde, kaynakların mantıksız bir şekilde tüketilmemesi, savaş altındaki kaynakların serbest bırakılıp yaşam kalitesini yükseltmek için kullanılması, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin adil ve dengeli duruma gelmesinin teşvik edilmesi, insanların yerleşim yerlerindeki politikaların uygulanmasında hak ve görev sahibi olması, yerinden edilmiş insanlara rehabilitasyon hakkı tanınması ve yabancı saldırganlığa karşı korunması, ulusal mirasın işgalci güçlere karşı korunması, kadınlar ve gençlerin ekonomik, siyasi ve sosyal yaşama entegrasyonunun sağlanması gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca her ülkenin yerleşim alanlarına üzerinde etkisi bulunan yabancı yatırımları kontrol etme hakkına sahip olduğu ve uluslararası işbirliğinin ülkelerin ortak görevi olduğu konularına değinilmiştir (United Nations, 1976: 6-9).

Bu konferanstan iki yıl sonra Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi (UNCHS) faaliyete geçmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı).

### 3.3.Dünya Koruma Stratejisi (WCS), 1980

1980 yılında yayınlanan “Dünya Koruma Stratejisi” canlı kaynakların korunması yolu ile sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasını amaçlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının terim olarak ilk defa kullanıldığı strateji birbirinden tamamen ayrı olmayan üç temel gruba yönelik hazırlanmıştır ve sürdürülebilir kalkınma amacına ulaşma yolunda etkili olacak yollar önermektedir. Stratejide sürdürülebilir bir topluma ulaşmanın genetik çeşitliliğin korunması, canlı kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve yaşam süreçlerinin sürdürülebilir hale gelmesi ile mümkün olduğu belirtilmiştir (IUCN, 1980).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının doğuşu ve o dönemde kaynakların korunması ile ilişkilendirilmekte olan kalkınmanın sürdürülebilir kılınması ile ilgili stratejide bazı önerilere yer verilmektedir. Bu önerilerin muhatabı olarak ta belli gruplar gösterilmektedir. Stratejide bu grupların hangileri olduğu ve görevleri bildirilmektedir.

“Dünya Koruma Stratejisi’nde” yer alan üç grup, devlet politikalarını oluşturan ve danışmanlık yapan kişiler, canlı kaynaklara korumacılık yapan ve doğrudan bu kaynaklarla ilgili olan kişiler ve son olarak ta yardım acenteleri ve sanayi, ticaret ve sendikalar dahil olmak üzere tüm kalkınma uygulayıcılarından oluşmaktadır. Çalışmada her bir grubun yerine getirmesi gereken sorumluluklara yer verilmiştir. Buna göre yaşayan kaynakların korunması ile ilgili tüm kaynaklara sahip olan hükümetler, bu kaynakların etkin kullanımı için gerekli rehberlik görevini gören stratejiyi dikkate alarak hareket etmelidirler. Stratejide korumacılar ve doğrudan canlı kaynaklarla ilgili olan kişiler için en önemli görev olarak, kalkınma sürecine daha etkin bir şekilde katılım sağlanması için yollar önermek şeklinde belirlenmiştir. Kalkınma uygulayıcıları için sürdürülebilir kalkınmayı geliştirme yolunda katkıda bulunan korumayı, gelişim sürecine entegre etmenin yolları önerilmiştir (IUCN, 1980).



Görev dağılımında temel görevin hükümetlere düştüğünü ancak diğer grupların da kalkınmanın sürdürülebilir bir hale getirilmesi sürecinde önemli tamamlayıcı görevlerinin olduğu görülmektedir. Bu grupların ortak çalışmaları sonucunda stratejide yer alan kilit noktalar ile ilgili gelişme kaydedilerek öncelikli sorunların çözülmesi amaçlanmaktadır.

“Dünya Koruma Stratejisi’nde” yer alan öncelikli konular arasında tarım arazilerinin ve ortak arazilerin nitelik ve niceliklerinde meydana gelen azalma, toprak erozyonu, çölleşme, balıkçılığa destek veren sistemin kaybı, biyolojik çeşitliliğin yok olması, aşırı avlanma, ormansızlaşma, iklim değişikliği ve hava kirliliği, başarısız koruma ve geliştirme entegrasyonu, rasyonel gerçekleştirilemeyen kaynak tahsisi, yetersiz mevzuat, kalifiye eleman ve bilgi eksikliği ve koruma konusundaki eksiklikler yer almaktadır. Bahsedilen sorunlar hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde mevcuttur, ancak erozyon ve çölleşme gibi bazı problemlerin gelişmekte olan ülkelerde daha ciddi seviyede ilerlemiş olduğu belirtilmektedir (IUCN, 1980).

Terim olarak sürdürülebilir kalkınmanın ilk defa kullanılması ile bilinen “Dünya Koruma Stratejisi” çözülmesi gereken sorunları ve çözüm aşamasında sorumluluğu bulunanları işaret etmiştir. Öncelikli konulara bakıldığında çoğunun çevre ile doğrudan ilgili olduğunu görmek mümkündür. Bu bağlamda bu stratejinin 1972 yılında gerçekleşen Stockholm Konferansı ile benzer noktalara değindiğini söylemek mümkündür, ancak 1972 yılında gelişmiş ülkelerin sorunlar ile ilgili daha fazla çaba sarfetmesi gerektiği görüşüne karşılık 1980 yılında erozyon ve çölleşme gibi sorunların daha çok gelişmekte olan ülkelerde ciddi sorun teşkil ettiği sonucuna varılmıştır. Bu durumda gelişmekte olan ülkelerin de en az gelişmiş ülkeler kadar sorumluluk taşıdığını ve gerekli politikaların benimsenmesi ve stratejilerin uygulanması için adım atmak zorunda olduğunu söylemek mümkündür. Atılan adımların yetersiz kalmasına 1987 yılında yayınlanan Brundtland Raporu’nda değinilmiştir.

### 3.4.Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu), 1987

Sürdürülebilir kalkınma yolunda 1980’li yıllara kadar atılan adımların yetersiz olduğu ve sadece bu amaca hizmet edecek bir organizasyona ihtiyaç duyulduğu ülkeler tarafından fark edilmiştir. Hızlı sanayileşmeye ayak uydurmak için gelişmekte olan ülkelerin kullandığı ucuz ve çevreye zarar veren yöntemler sürdürülebilir kalkınma ihtiyacının farkındalığını artırmıştır. Bu farkındalığın sonucunda 1983 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Javier Perez de Cuellar ve o dönem Norveç’in Başbakanlığını yapan Gro Harlem Brundtland tarafından Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) kurulmuştur. Daha sonra komisyon onu ilk yöneten kişi olan Gro Harlem Brundtland’ın adı ile anılmaya başlanmıştır (Anand ve Kumar, 2016: 230-249).

1980 yılında sürdürülebilir kalkınma kavramının doğması ile birlikte kavramın anlam ve kapsamı ile ilgili tartışmalar ve geliştirme çabaları başlamıştır. Bu çabalar neticesinde kurulmuş olan WCED’nin bu alanda gelişimin sağlanabilmesi için belli görevleri bulunmaktadır.

Sürdürülebilirlik sorunlarını belirleyen ve bu sorunların çözülmesi için yollar öneren komisyon 1987 yılında “Ortak kaygılar”, “Ortak zorluklarımız” ve “Ortak çabalarımız” olarak adlandırılan üç ana bölümden oluşan “Ortak Geleceğimiz” adlı raporun ilk cildini yayınlamıştır (Anand ve Kumar, 2016: 230-249). Kavram olarak sürdürülebilir kalkınmanın ilk tanımı bu rapor aracılığı ile yapılmıştır (Çemrek ve Bayraç, 2013: 132). Bu şekilde kavramın kullanım alanı da genişletilmiştir (Tıraş, 2012: 63).

Gelişmekte olan ülkelere yeniden kaynak dağıtılması ve ekonomik büyümenin teşvik edilmesi, aynı zamanda sürdürülebilir bir büyümeye ulaşmanın yolları ile ilgilenen bu raporda

sürdürülebilir kalkınmanın üç temel bileşenden oluştuğu öne sürülmüştür. Çevre koruma, ekonomik büyüme ve sosyal eşitlik olarak belirlenen bu üç bileşen sürdürülebilirliğin üç temel direğini oluşturmaktadır. Bunlardan bir tanesinin zayıf olması durumunda mevcut sistemin sürdürülemez olduğu düşünülmektedir (Anand ve Kumar, 2016: 230-249).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımlanması aşamasında önemle bahsedilen üç boyuta ilk olarak bu raporda yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu boyutların karşılıklı ilişkisinin gücünü gösteren nokta da bir tanesinin yeterli düzeyde gelişmemiş olmasının sürdürülebilirlikten bahsetmenin mümkün olmamasına sebep olmasıdır.

Yıkılmaz'a göre Bruthland Raporu'nda insanlığın kurtuluşunun, ekonomik büyüme ve kalkınma ile çevre arasında kurulacak bir köprüden geçtiği kabul edilmektedir. Bu şekilde hareket edilerek yoksulluk, doğal kaynakların etkin kullanımı, çevreyi gözeten teknolojilerin yaygınlaşması ve nüfus kontrolünün sağlanmasının mümkün olacağı raporda belirtilmektedir (Kuşat, 2013: 4899).

Bruthland Raporu'nda teorik olarak faydalı olması beklenen uygulamalar hayata geçirilme evresinde ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklı sonuçlar doğurmuştur ve bu sebepten dolayı uluslararası kuruluşların bu kavram ile ilgili tanım yapmaları ve sürdürülebilir kalkınmanın uygulanması ile ilgili görev belirlemeleri gerekliliği ortaya çıkmıştır (Torunoğlu, 2003).

Sürdürülebilirliğin daha iyi anlaşılabilir ve uygulanabilir bir hal almasını hedefleyen ve tarih boyunca bu yönde atılmış olan tüm adımlar gibi Bruthland Raporu da bu sürece büyük katkı sağlamıştır, ancak yıllar içerisinde ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi için yeni adımların atılması gereksinimi meydana gelmiştir.

Anand ve Kumar'a (2016: 230-249) göre Bruthland Raporu'nun yayınlanmasından itibaren geçen 20 yıl içinde sürdürülebilirliğin ne demek olduğu konusundaki bilgi önemli ölçüde artmıştır ancak sürdürülebilirlik ve gelişme ile ilgili zorluklar raporun yayınlandığı zamana göre artmıştır. Gerçekleşen ekolojik yıkım raporda öngörülenden daha büyük olmuştur ve büyüme ile çözüme ulaşması planlanan eşitlik sorunlarının yıllar içerisinde büyüme sonrasında artmıştır.

### **3.5. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Konferansı), 1992**

Stockholm Konferansı'ndan yirmi yıl sonra, 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında, bu konferansın ürünü olan BM Stockholm Çevre Konferansı Deklarasyonu'nda belirlenen hedeflere ulaşmak amacı ile Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde 172 ülkenin yer aldığı "Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED)" düzenlenmiştir. Daha öncekilerin aksine Dünya Zirvesi olarak ta bilinen bu konferansta sadece üst düzey yönetimlerin değil, tüm kesimlerin katılımı ile kaynakların daha doğru kullanımı ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Özmehmet, 2010: 7-8; Skalar, 2014: 50).

Ülkelerin çevre politikaları ile ilgili ortak hareket edilmesini sağlama amacı güden Rio Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınma küresel çaplı temel amaç olarak gösterilmiştir (Çemrek ve Bayraç, 2013: 132-135).

Dünya Zirvesi'nden sonra ana hedef olarak belirlenen sürdürülebilir kalkınma kavramı daha geniş bir kapsamda incelenmeye başlanmış ve bu kavram dışında insan yerleşimlerinin, orman ve dağ gelişiminin sürdürülebilirliği gibi sürdürülebilir gelişim ile bağlantılı olan ve ortaya yeni çıkan kavramların da önem kazandığı gözlemlenmiştir (Bozlağan, 2005: 1020).

Dünya Zirvesi'nde belirlenen amaca ulaşmak için yürütülen çalışmalar sonucunda düzenlenen beş ana antlaşma bulunmaktadır, bunlar sırası ile şöyledir (Akgül, 2010: 137-139):

- “Gündem 21”
- “Rio Çevre ve Kalkınma Deklarasyonu”
- “Ormancılar Üzerine İlkeler Beyanatı”
- “Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi”
- “İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu”

Bu belgeler arasında konferans sonucunda sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşma yolunda bir yol gösteren olarak kabul edilen ve ekonomik kalkınma ile çevre arasında denge kurulması gerektiğini belirten, dört kısım ve toplam kırk bölümden oluşan “Gündem 21” eylem planı önem açısından ön plana çıkmaktadır. Belgenin içerdiği kısımlar şöyledir (Skalar, 2014: 50):

- “Sosyal ve Ekonomik Boyutlar”
- “Kalkınma İçin Kaynakların Korunması ve Yönetilmesi”
- “Başlıca Grupların Rollerinin Güçlendirilmesi”
- “Uygulama Araçları”

Konferansta kabul edilen Gündem 21 ile sürdürülebilir gelişim ve kalkınmanın bir kavram olarak kurumların ve toplumun gündeminde yer alması ve bu bağlamda yaşanan sürecin Birleşmiş Milletler dahil olmak üzere bütün kurumlar ve devletler tarafından benimsenilmesi sağlanmıştır (Yıldırım ve Öner, 2003: 12).

Küresel konsensüsü ve siyasi taahhüdü en üst düzeyde yansıtan Gündem 21'de başarıya ulaşmanın devletlerin sorumluluğu olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda her bir ülkenin olumlu sonuçlar elde etmek için ulusal stratejiler ve politikalar geliştirmesi ve uluslararası işbirliği yaparak bu politikaları desteklemesi gerektiğinin altı çizilmiştir (United Nations, 1992).

### 3.6. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II), 1996

Rio Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınma kavramı daha geniş bir çerçevede incelenmiş ve ekonomi, çevre ve yönetim gibi alanlarla arasındaki bağ irdelenmiştir. Bundan dört yıl sonrasında İstanbul şehrinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı'nda yer verilen belgelerde kavramın insan yerleşimleri ile kurduğu ilişkiye dikkat çekilmiştir (Bozlağan, 2005: 1022).

Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı ve “İstanbul Deklarasyonu” ve “Habitat Gündemi” olmak üzere iki önemli belgenin kabul edildiği Habitat II'ye katılan üst düzey yöneticiler insanlar için yeterli sayıda, güvenli ve sağlıklı yaşam olanağı sağlayan, sürdürülebilir yaşam alanları için destekte bulunmayı taahhüt etmiştir. Bunun sağlanması için belirlenen temel hedef ve ilkeler ise şöyle özetlenebilir (Birleşmiş Milletler, 1996):

- Sürdürülebilir insan yerleşimleri için gerekli olan temel olgulardan biri eşitliktir ve hiçbir ayrımcılığa yer verilmemelidir;
- Gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere dünya çapında yoksulluk ile mücadele edilmesi gerekmektedir;
- Çevreye duyarlı bir gelişim yolu izlenmelidir;
- İnsanların yaşam standardı ve kalitesi yaşadıkları alanların fiziki koşullarına bağlı olduğundan dolayı bu koşulların iyileştirilmesi için çalışılmalıdır;

- Aile toplum için en önemli role sahiptir ve bu doğrultuda destek görmelidir, aile içinde bireyler eşit olmalı ve hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmelidir;
- Her insanın sahip olduğu haklar ve sorumluluklar mevcuttur ve gerekli faaliyetler gerçekleştirilerek her bireyin haklarından faydalanması ve sorumluluklarını yerine getirmesi sağlanmalıdır;
- İnsan yerleşimlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için ortak çabalar daha etkili olacağından, toplumun her kesiminin işbirliği içinde hareket etmesi özendirilmelidir;
- Toplumun ayırım yapmayarak ve hoşgörü göstererek kaynaşması için devletler ve uluslararası topluluklar harekete geçmeli ve önlemler alarak işbirliğini güçlendirmelidirler;
- Yerleşimlerin korunması hedefine ulaşmak için ülkeler bazında ulusal politikalar geliştirilmeli ve yasal çerçeve oluşturulmalıdır;
- Sürdürülebilir yerleşim anlayışının temelinde yer alan insan sağlığı ve ayrımcılık yapılmaksızın her bireyin sağlık konusunda eşit imkanlara sahip olması gerekmektedir ve bu yönde politikaların geliştirilmesi en önemli hususlardan biridir.

Habitat II, sürdürülebilir kalkınmanın tarihi ve gelişimi ile ilgili çok önemli bir role sahiptir. Bu konferansı önemli kılan bir diğer özellik ise ilk defa yüksek düzey katılımcıların yanı sıra sivil kuruluşlara da yer verilmiş olması ve bu sayede sürdürülebilir kalkınma kavramına yeni bir boyut eklenmiş olmasıdır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 105).

### 3.7.Rio +5 Konferansı, 1997

13-19 Mart 1997 tarihleri arasında New York şehrinde gerçekleştirilen ve Rio Konferansı'nı ile ilgili izlem yapma amacı olan Rio +5 Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınma kavramının teoride kalmasını engellemek ve uygulanabilirliğini artırmak için toplumun farklı kesimlerinden katılımcılara yer verilmiştir (Bozlağan, 2005: 1023-1024).

Rio+5 Zirvesi'nin önemli sonuçlarından bir tanesi ulusal bazda Gündem 21 belgesinin her ülke tarafından geliştirilmiş ve bu doğrultuda ulusal eylem planlarının oluşturulması yönündeki gerekliliğin farkına varılmış olmasıdır (Özmehmet, 2010: 10).

1992 yılından bu yana gözlemlenen eksikliklerin giderilmesi ve beklenen sonuçları vermeyen konulara değinmek amacı ile gerçekleştirilen zirvede ileriki dönemler için fayda sağlayabilecek olumlu uygulamalar incelenmiş olup, her düzeyde katılımcıların sorumlulukları ve üzerinde durulması gereken konular tekrar edilmiştir (Çamur ve Vaizoğlu, 2007: 300-301).

### 3.8.Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg Zirvesi), 2002

Rio Konferansı'ndan tam on yıl sonra düzenlenen ve geride bırakılan on yıllık süreci değerlendirme görevi bulunan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi için uzun bir hazırlık süreci yaşanmıştır. Bu süreçte zirveye hazırlık niteliğinde 2001 yılında bölgesel ve 2002 yılının haziran ayına kadar da küresel düzeyde olmak üzere toplantılar düzenlenmiştir (Kavas ve Sezer, 2002: 3).

Hazırlık toplantılarının ardından 26.08-04.09 2002 tarihleri arasında, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg şehrinde, birçok farklı kesimin katılımı ile daha sonra hafızalarda Johannesburg Zirvesi olarak kalacak olan, Birleşmiş Milletler Dünya

Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirveye katılan ülkeler son on yılda sürdürülebilir kalkınma adına atılan tüm adımları ve gelecek dönem için faydalı olacağını düşündükleri önerileri hazırladıkları Ulusal Raporlar ile zirveye sunmuşlardır (Özmehmet, 2010: 10-11).

Zirve’de değinilen başlıca sorunlar arasında gelir eşitsizliği, çevre ile alakalı yaşanan sorunlar, artan dünya nüfusu ve buna dayalı olarak zorlaşan kaynak paylaşımı, eğitim ve sağlık ile ilgili sorunlar ve yükseltilmesi gereken yaşam standardı yer almaktadır. Ancak bu sorunlar arasında sürdürülebilir kalkınma için en büyük tehlikeyi teşkil eden sorunun gelir dağılımındaki adaletsizlik olduğu kanısına varılmıştır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 105-106).

Bahsi geçen sorunlar ile ilgili ön plana çıkan öncelikli alanlarda devletler çözüm bulmayı taahhüt etmişlerdir. Bunları şöyle özetlemek mümkündür (Uysal, 2003):

- Temiz su erişimi olmayan nüfusun 2015 yılında yarı yarıya azaltılması;
- Sürdürülebilir kalkınma için sorun niteliğinde olan enerji türleri yerine bu amaca hizmet enerji türlerine geçiş ve enerji erişimi olmayan kesime enerji sağlanması;
- Su erişiminin kısıtlı olduğu durumlarda meydana gelen sağlık sorunlarına karşı tedbir alınması;
- Çölleşmenin önüne geçilmesi yönünde adımlar atılması;
- Çevre ve bio çeşitlilik durumunun iyileştirilmesi için çeşitli adımlar atılması.

Mevcut sorunlar ile ilgili alınan tüm kararlar zirve sonrasında küresel birer politikaya dönüşmüştür (Kaypak, 2011: 25). Zirve sonucunda bu politikaların resmiyete döküldüğü “Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Uygulama Planı” ve “Siyasi Bildiri” adında iki önemli belge kabul edilmiştir. Bunlar dışında zirvenin sonucunda farklı kuruluşlar arasında kurulmuş olan ve ortak çabalarla sorunlarla baş etmeyi amaçlayan birçok ortaklık bulunmaktadır (Kavas ve Sezer, 2002: 22).

### **3.9. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20 Konferansı), 2012**

Rio de Janeiro şehri 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı’ndan tam yirmi yıl sonra tekrar sürdürülebilir kalkınma ile ilgili bir konferansa ev sahipliği yapmıştır. 20-22 Haziran 2012 tarihleri arasında BM tarafından düzenlenen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (UNCSD), Rio +20 Konferansı olarak bilinmektedir ve içerdiği ana hedefler şöyle özetlenebilir (Pisano vd., 2012: 18-46):

- Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili daha önce düzenlenmiş konferansların değerlendirmesinin yapılması;
- Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili verilen politik taahhütlerin yenilenmesi;
- Meydana gelen yeni sorunlara değinilmesi.

Konferansta yer alan, sürdürülebilir kalkınma için kurumsal çerçevenin oluşturulması ve yoksulluğa karşı mücadele bağlamında incelenen yeşil ekonomi konularına ek olarak enerji, istihdam, sürdürülebilir kentler, gıda ve su erişimi, okyanuslar ve felaketler gibi konulara değinilmiştir ve sonuç belgesi olarak 192 ülkenin devlet büyüklerinin üzerinde anlaşmaya vardığı “İstedığımız Gelecek” belgesi kabul edilmiştir (Pisano vd., 2012: 18-46).

Ülkelerin hükümet başkanlarının ve üst düzey temsilcilerinin sürdürülebilirliğin her boyutunu dikkate alarak bir gelecek oluşturma ve sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde daha önce verilmiş olan taahhütlerini yinelemiş olduğu konferansın temel belgesi olan “İstedığımız Gelecek” belgesinde insanların sürdürülebilir kalkınma anlayışının merkezinde yer aldığı

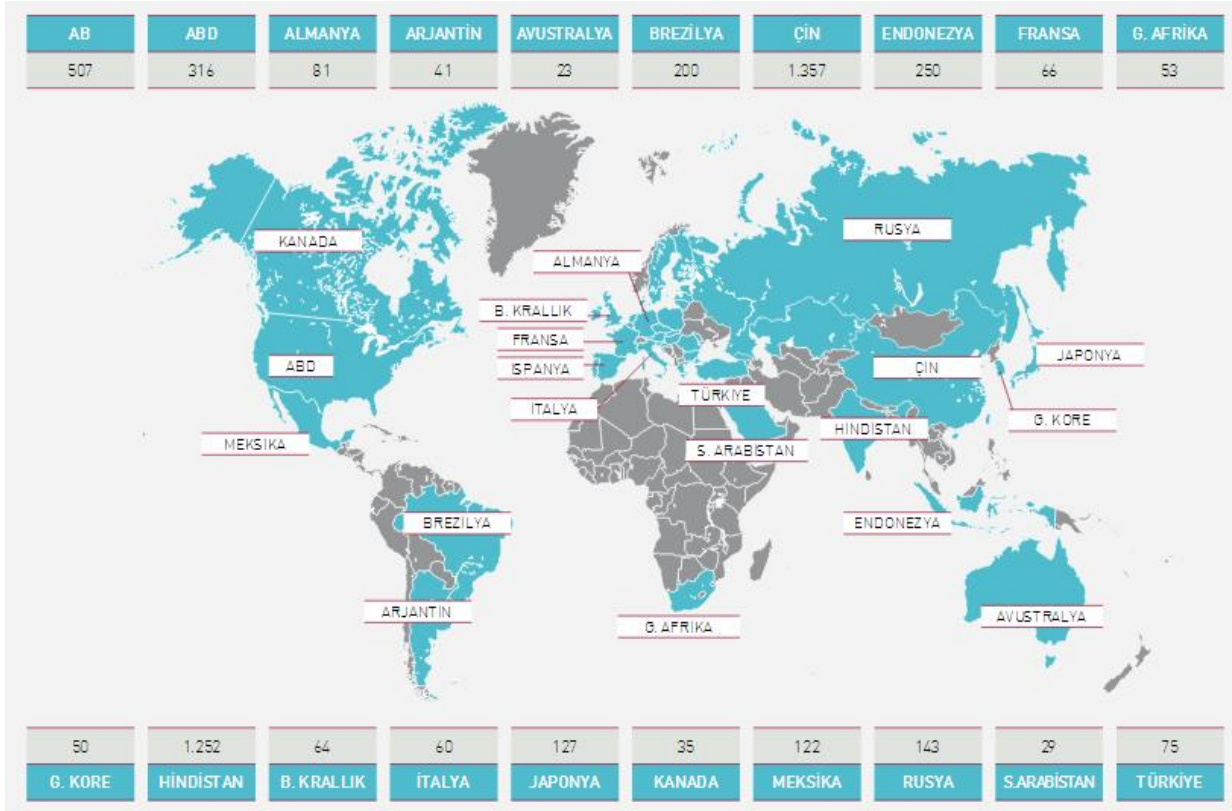
kabul edilmiştir ve bu bağlamda insan haklarının korunması, özgürlük, güvenlik, barış, cinsiyet eşitliği, kadınların güçlenmesi, hukukun üstünlüğü, adil ve demokratik toplumların oluşturulması gibi temel insani hakların ve yaşam koşullarının sağlanması ile ilgili taahhütler yinelenmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu konular ile ilgili çaba sarf edilmesi gerektiğine değinilmiştir. Yoksulluğa karşı mücadele ile birlikte ortak vizyonun önemli parçaları olan bu konularda kararlılıkla ve acil olarak ilerlenmesi gerektiği kabul edilmiştir (Birleşmiş Milletler, 2012: 2-3).

İstedığımız Gelecek raporunda her ülkenin sürdürülebilir kalkınma konusunda sorumluluk taşıdığı ve ulusal politikalar geliştirerek ekonomik ve sosyal kalkınma sağlaması gerektiği yinelenmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bu süreçte kalkınmayı sağlayabilmek için ek kaynaklara ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda ülkelerin sürdürülebilir kalkınma konusunda seferber edecekleri kaynakların artması gerektiği, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde buna öncelik verilmesinin elzem olduğunun altı çizilmiştir (Birleşmiş Milletler, 2012: 76).

### **3.10.G20 Antalya Zirvesi, 2015**

Dünyanın en büyük 20 ekonomisinin yer aldığı ve her bölgeden ülke bulunmasını ve küresel ticaretin mümkün olabildiğince büyük bir kısmının temsil edilmesi amacı ile kurulmuş olan ve her yıl bir araya gelerek küresel çapta ön plana çıkan konuları değerlendirdiği ve sorunların çözümlenmesine yönelik öneri ve taahhütlerde bulunduğu G20 Zirvesi'ne 2015 yılında ev sahipliğini yapan ülke Türkiye olmuştur. Avustralya'dan sonra bir yıl boyunca dönem başkanlığı yapan Türkiye 15-16 Kasım 2015 tarihleri arasında 24 ülkenin katılımı ile Antalya şehrinde dünya liderlerini ağırlamıştır. Ekonomik büyüklük olarak dünya ekonomisinin %90'lık, ticaretin ise %80'lik oranını temsil eden G20 ülkelerinin bir araya gelmesi küresel çapta önem arz etmektedir (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2015a: 4-9).

Ekonomi ve ticaret dışında nüfus olarak ta G20 ülkelerinin dünya nüfusunun büyük bir bölümünü temsil ettikleri Şekil 1.2'de görülmektedir.



Şekil 1.2. G20 Ülkeleri ve Nüfusları (Milyon Kişi)

**Kaynak:** Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2015b: 2

Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı zirve sürecinde ön plana çıkan konular arasında kriz sonrası toparlanma, büyüme konusunda mevcut potansiyelin artırılması, sürdürülebilirlik ve ekonomik dayanıklılığın desteklenmesi, yer almıştır (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2015a: 19-23).

Bu konularda ilerleme kaydedilebilmesi için yapılması gerekenler arasında finans alanında yapılacak düzenlemeler, yolsuzluğa karşı verilecek mücadele, yatırım ve istihdam, ticaret, makro politikalar açısından yapılacak işbirlikleri, kalkınma, iklim değişikliği ile ilgili sağlanacak finansman ve enerjinin sürdürülebilirliği yer almaktadır. Ayrıca Şekil 1.3'te görüldüğü üzere küçük ve orta büyüklükteki şirketler ve gelirleri düşük ve gelişmekte olan ülkeler ayrı birer öncelik olarak değerlendirilmektedir.

Yerel düzeyde bu işletmelere destek sağlanması gerektiği, bu şekilde ülkelerin ekonomilerinde istihdam ve rekabetin artışının sağlanabileceği ve dolayısı ile büyümenin artış göstereceği kabul edilmiştir (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2015b: 4).



Şekil 1.3. G20 Zirvesi 2015 Yılı Öncelikleri

**Kaynak:** Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2015b: 4

Zirvede güçlü ve kapsayıcı bir büyüme sağlanması temel amaç olarak kabul edilmiş ve bu bağlamda yatırım, uygulama ve kapsayıcılık şeklinde üç ana başlık belirlenmiştir. Dünya çapında artan eşitsizliğin büyüme hedefine zarar verdiği belirtilmiştir. Bunun önüne geçmek için ekonomik ve sosyal politikaların, aynı zamanda istihdam ve eğitim ile ilgili politikaların uygulanacağı belirtilmektedir. Bildirgede 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine bağlı kalınacağı taahhüt edilmiştir (G20 Zirvesi, 2015: 1-5).

Bu hedefleri geliştiren ve Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi adı altında bir araya getiren Birleşmiş Milletler, bunlar aracılığı ile insan, gezegen, barış ve refah için ortak çalışma yapılmasının gerekliliğini ve sürdürülebilir kalkınmanın önündeki en büyük engelin yoksulluk olduğunu kabul etmiştir. Binyıl Kalkınma Hedefleri üzerine inşa edilmiş olan 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi, daha öncekilerin eksik kaldığı yönleri tamamlamayı, insan hakları ve toplumsal eşitlik gibi konularda ilerleme kaydedilmesi için destek vermeyi amaçlamaktadırlar. Gündemde hedeflerin entegre ve bölünmez olduğu ve sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç boyutunu dengeledikleri belirtilmiştir (United Nations, 2015).



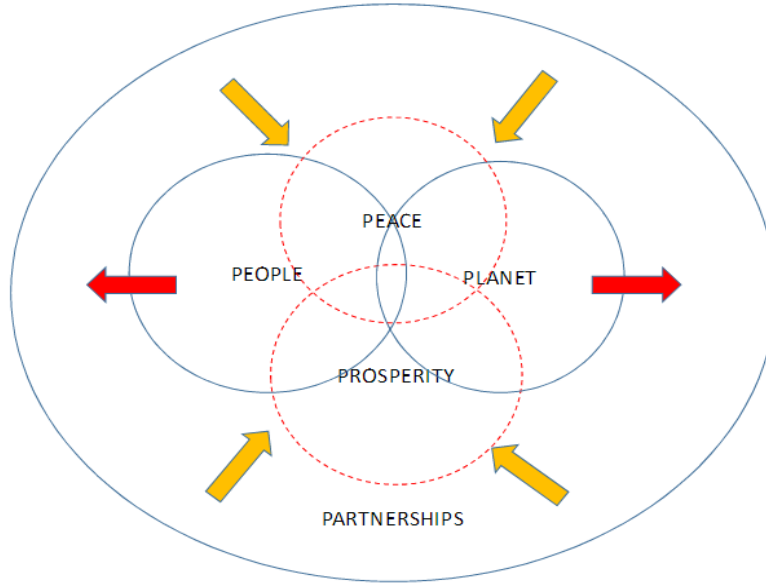
# BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ



Şekil 1.4. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

**Kaynak:** Kurnaz, 2015

Gündem 2030'da yer alan hedefler beş temel başlık altında toplanmıştır. Bunlardan ilki gezegen, gezegenin mevcut ve gelecek nesiller için korunması, iklim değişikliği ile ilgili gerekli tedbirlerin alınması, üretim ve tüketimin sürdürülebilir kılınmasının teşvik edilmesi ve doğal kaynakların doğru biçimde yönetilmesi gibi alt başlıklar içermektedir (United Nations, 2015).



**Şekil 1.5.** Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Bağlılığı

**Kaynak:** UNDP Vietnam Natural Capital Platform, 2016

İnsan başlığı altında toplanan hedefler arasında yoksulluğa karşı mücadele ve insanlar arasındaki eşitliğin artırılması yer almaktadır. Gerekli refah düzeyini sağlamak amacı ile ilgili olan hedeflerde doğa ile sağlanacak uyum çerçevesinde gerekli ekonomik, teknolojik ve toplumsal gelişmelere yer verilmiştir. Barış başlığı altında toplumun bütün bireyleri için barış ve adaletin sağlanmasına ve şiddete karşı konulmasına değinilmiştir. Birbiri ile bağlantılı bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için olmazsa olmaz olarak kabul edilen ve bütün hedeflere ortak çabalarla ulaşabileceğini savunan ve gerekli küresel altyapıyı sağlama hedefleri barındıran son başlık ta ortaklık başlığıdır (United Nations, 2015).

Ergün ve Çobanoğlu'na göre sürdürülebilir kalkınma konusunda atılan adımlar aracılığı ile alınan küresel kararlar bazı sebeplerden dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu sebepler arasında katılım kavramı gibi birçok kavramın teoriden pratiğe aktarılma konusunda yetersiz kalınmış olması ve gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru sağlanması planlanan kaynak tahsisinin gerçekleştirilmemiş olması bulunmaktadır. Toplumsal adalet gibi kavramların yeterli düzeyde özveri gösterilerek sağlanması konusunda yetersiz kalınmış olması yazar tarafından sürdürülebilir bir kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biri olarak değerlendirilmiştir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 106-107).

#### 4.Sonuç

1970'li yıllarda sürdürülebilir kalkınma kavramı doğmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın önemi daha önce bir araya getirilmesinin mümkün olmadığı kabul edilen ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları birleştiriyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yıllardan itibaren sürdürülebilir kalkınmanın da önemli bir başlık olarak yer aldığı birçok konferans ve zirve düzenlenmiş ve sonrasında yayınlanan raporlarda bu bağlamda uluslararası düzeyde belirlenmiş olan hedeflere ve bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak yol haritalarına yer verilmiştir.

Sonuç olarak tüm bu bilgiler ışığında nüfus artışının hızla devam ettiği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda sürdürülebilir kalkınma adına bugün atılan küçük de olsa her

adımın gelecekte uzun soluklu sonuçlar doğuracağını söylemek mümkündür. Bu sebepten dolayı ekonomilerin ve bireylerin bu bilinç ile hareket etmeleri gelecek nesiller için yapılabilecek en büyük iyiliktir.

### Kaynakça

- Akgül, A. (2015). “Sürdürülebilir Kalkınma ve TRC2 Bölgesi Çevresel Göstergeleri”, *Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi*, 4(6): 8-12.
- Akgül, U. (2010). “Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, (24): 133-164.
- Aksoy, M. A. (2015). “Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı”. *Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi*, 4(6): 61-65.
- Alagöz, M. (2007). “Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Faktörü: Teorik Bir Bakış”. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (11): 1-12.
- Anand, A. ve Kumar, R. (2016). “Importance of Brundtland Report in the Protection of Environment: A Legal Analysis”. *South-Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 3(3): 230-249.
- Birleşmiş Milletler. (1996). “Habitat Gündemi ve İstanbul Deklarasyonu”. *İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat II Kent Zirvesi*, 3-14 Haziran 1996, İstanbul.
- Birleşmiş Milletler. (2012). “İstedığımız Gelecek”. *Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20)*, Rio de Janeiro, Brezilya 20-22 Haziran 2012, Konferans Çıktısı.
- Bozlağan, R. (2005). “Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (50): 1011-1029.
- Çamur, D. ve Vaizoğlu, S. A. (2007). “Çevreye İlişkin Önemli Toplantı ve Belgeler”. *Koruyucu Hekimlik Bülteni*, Cilt:6, Sayı:4, ss:297-306.
- Çemrek, F. ve Bayraç, H. N. (2013). “Sürdürülebilir Kalkınma Skorunun Hesaplanması”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2).
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği”. *Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1): 97-123.
- Evren, M. (2016). “Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kalkınma ve Ülkemizdeki Mevcut Durum”. *T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Verimlilik Genel Müdürlüğü Aylık Yayın Organı Kalkınmada Anahtar Verimlilik*, 28(335): 10-15.
- G20 Zirvesi. (2015). “G20 Liderler Bildirgesi”. 15-16 Kasım 2015, Antalya.
- Gürlük, S. (2010). “Sürdürülebilir Kalkınma Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanabilir Mi?”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2): 85-99.
- Harris, J. M. (2000). “Basic Principles of Sustainable Development”. *Global Development and Environment Institute Working Paper 00-04, Tufts University*.
- Kavas, K. ve Sezer, S. (2002). “Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nin Ardından”. *Türk İdare Dergisi*, 437: 1-25.

- Kates, R., Thomas M. Parris ve Anthony A. Leiserowitz. (2005). “What is sustainable development?”. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development* 47(3):9-21.
- Kaypak, Ş. (2011). “Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20): 19-33.
- Kuşat, N. (2013). “Yeşil Sürdürülebilirlik İçin Yeşil Ekonomi: Avantaj ve Dezavantajları–Türkiye İncelemesi”. *Journal of Yaşar University*, 8(29): 4896-4916.
- Minibaş, T. (2002). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Etkileri”. TÜBİTAK Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi, 2002.
- OECD. (2001). “Strategies for Sustainable Development- Guidance for Development Cooperation”. OECD Publishing, Paris.
- Özmehmet, E. (2010). “Dünyada ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları”. *Journal of Yaşar University*, 3(12): 1853-1876.
- Özcan, I. (2015). “Dünya Çevre Günü”. *Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi*, 4(6): 68-69.
- Özçağ, M. Ve Hotunluoğlu, H. (2015). “Kalkınma Anlayışında Yeni Bir Boyut: Yeşil Ekonomi”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2): 303-324.
- Pisano, U., Endl, A. ve Berger, G. (2012). “The Rio+ 20 Conference 2012: Objectives, Processes and Outcomes”. *ESDN Quarterly Report*, (25).
- Robert, K. W., Parris, T. M. ve Leiserowitz, A. A. (2005). “What is sustainable development? Goals, Indicators, Values, and Practice”. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 47(3): 8-21.
- Rosen, M. A. ve Kishawy, H. A. (2012). “Sustainable Manufacturing and Design: Concepts, Practices and Needs”. *Sustainability*, 4(2): 154-174.
- Seydioğulları, H. S. (2013). “Sürdürülebilir Kalkınma için Yenilenebilir Enerji”. *Planning*, 23(1): 19-25.
- Skalar, M. S. (2014). “Ormanlara İlişkin Küresel Bir Antlaşmanın Yokluğunda Uluslararası Hukukta Ormanların Korunması”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2): 47–76.
- Sarıkaya, M. ve Kara, F. Z. (2007) “Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık”. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Yönetim ve Ekonomi*, 14(2): 221-233.
- Torunoğlu E. (2003). “Sürdürülebilir Kalkınma Paradigması Üzerine Notlar: Sürdürülebilir Kalkınmanın Sürdürülemezliği”, *TÜBİTAK Vizyon 2023*.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2015a). “G20 Platformu ve 2015 Türkiye Dönem Başkanlığı”. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2015b). “G20 ve Türkiye Dönem Başkanlığı”. *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bülteni*, (38): 1-6.
- Tıraş, H. (2012). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik bir İnceleme”. *Kahramanmaraş Sütcü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2): 57-73.
- United Nations. (1976). “The Vancouver Declaration on Human Settlements”. *United Nations Conference on Human Settlements Report of Habitat*, 31 May-11 June 1976, Vancouver, Canada.
- United Nations. (1992). “AGENDA 21”. *Conference on Environment & Development*, 3-14 June 1992, Rio de Janeiro, Brazil.

- United Nations. (2015). “*Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development*”. United Nations General Assembly, 21 October 2015.
- Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN). (1980). “*World Conservation Strategy*”. IUCN-UNEP-WWF.
- Uysal, A. (2003). “*Sürdürülebilir Kalkınma: Genel Bakış*”. Tübitak-TTGV, Bilim-Teknoloji-Sanayi Tartışmaları Platformu, Temiz Üretim, Temiz Ürün, Çevre Dostu Teknolojiler Çalışma Grubu, Ulaştırma Sektörü Raporu, Temmuz 2002.
- Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2003). “Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye’ye Yansımaları: GAP’ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(4): 6-27.
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). “*Our Common Future*”. United Nations WCED.

### İnternet Kaynakları:

Kurnaz, L. (2015). “Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri”.

<http://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/birlesmis-milletler-surdurulebilir-kalkinma-hedefleri> (Erişim Tarihi: 28.05.2017).

UNDP United Natural Capital Platform. (2016). “Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (UNDP)”. <http://www.naturalcapital.vn/publications/> (Erişim Tarihi: 22.03.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABITAT)”.

<http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 22.03.2017).